

Jasno je, da će sad mjesni ordinariji nerado predlagati na d a r b e n i k e za »familiares S. Sedis«. No čini se, da im to Zakonodavac ne će ni zamjeriti, jer im u kanonu 406. § 1. dopušta imenovati neograničen broj začasnih kanonika, i ako upozoruje: *Episcopus raro et caute hoc iure utatur.*

Sv. Franjo Asiški prema znanosti.

Fr. Bernardin Polonijo, franjevac-konventualac.

I naša Bogoslovska Smotra hoće da progovori o Asiškom Siromaku, o Sv. Franji. No je li vrijedno, da se znanstvena revija pozabavi »ignorantom i idiotom«, kakvim je sam Svetac sebe nazivao?! Ta njega su neki svjetski učenjaci pronašli čak neprijateljem znanosti. Tako K. Müller, Zoéler, Paul Sabatier. Za Franju čak nekoji stariji franjevci kažu, da je »illiteratus«. I mi moramo priznati, da Asiški Patriarh nije napisao nikakovih znanstvenih djela. Pa i ono nešto, što je za sobom ostavio, nema, strogo govoreći, znanstvene ni literarne vrijednosti. I u samoj njegovoj reguli Franjo ne taji svoj indiferentizam prema znanosti, veleći: »Et non curent nescientes literas, literas discere«. Čitamo u svečevim životopisima, da je prokleo provincijala p. Ivana Stacia zato, što je on bio podigao u Bolonji studium = školu za redovnike svoje provincije. Sam naziv »Ordo Minorum«, kojim je Franjo okrstio svoj red »uključuje u sebi odricanje za znanstvenim pretenzijama« tvrdi P. Sabatier. »Siete un francescano«, običavaju talijanci još i danas reći čovjeku bez viših ambicija i kulture.

Ali ipak Sv. Franju Asiškoga, tog »ignoranta« i »idiotu«, tog »neprijatelja znanosti«, tog oca za višu naobrazbu i ugled »indiferentnih« redovnikâ, i danas, nakon sedam vjekova po njegovoj smrti slavi sav svijet »nekulturni« i kulturni. Kraljevina mu Italija napose iskazuje službenu čast. Poštu, koju odanle primamo, vidimo frankiranu raznim markama Sv. Franje. Dne 4. oktobra ove godine, kao 700. obljetnica Franjine smrti, bit će za svu Italiju državni blagdan. Svakoj važnijoj priredbi u čast Sveca u Asizu pribiva sam talijanski kralj. U Milanu, najindustrijalnijem talijanskom gradu, bio je već ovogodišnjeg proljeća podignut asiškom Patrijarhu veličanstveni spomenik usred javnog trga. O Franji se raspisalo sve i svuda. Proslavne priredbe njemu u čast zaredaše i kod nas. Te nas činjenice sile, da i mi zavirimo dublje u život Sv. Franje, te da sa-moga njega i mi sa bratom Masejem zapitamo: »Zašto za tobom cijeli svijet leti i zašto svaki čovjek ima samo jednu želju, da tebe vidi, tebe čuje i tebi se pokorava? A Ti nijesi ni lijep, n e m a š

mного znanja, a nijesi ni plemić. Odakle to, da cijeli svijet ide za tobom?»

Na to bi se pitanje moglo dati toliko odgovorâ, koliko ima vrstâ ljudi, koji Franju slave. Svako ga zaradi nešto posebnoga slavi. No mi želimo doći samo do jednog jedinog rješenja tog pitanja, i to do onog, koje nas kao znanstvenu smotru najviše zanima, t. j.: Zašto Sv. Franju Asiškoga slave i učene glave današnjega hiperkulturnog vijeka? Ili možda i Franjo spada u kolo kulturnih ljudi? I te kako! Veliki Dante Alighieri u svojoj Divnoj Glumi (Paradiso, cant. XI.) postavlja Asiškog »Idiota« među crkvene naučitelje. Papa Grgur IX. njegov kanonizator i najbolji poznavalac piše o njem u buli kanonizacije: »Franciscus scienter ignarus et sapienter indoctus praecessit sapientes multos«. Cornelius a Lap. (Comment. in Eccl. c. I.) piše o Franji od prilike ovako: »Franjo govoraše o Bogu i o Božjim stvarima s tolikom mudrošću, uzvišenosti i gorljivosti, da je nadvisivao sve teologe: pa su tvrdili svi, da njegovo znanje nije čovječje, nego primljeno s neba.« Pa i naš se učenjak Nikola Tomaseo, šibenčanin, negdje slično izjavio o Sv. Franji ovim riječima: »Ne bijaše on nezalica, niti je širio neznanje kao posljedicu siromaštva i plašt svetosti; nego dapače i u svojoj reguli, kojom otkriva novost i uzvišenost vjerske i socijalne misli, već time, što je naložio svojim sinovima (redovnicima), da im propovijedi budu mudre, jasne i prikladne potrebama i odgoju puka, naredi da se uči. Njegova mila pojava blista među mudracima proslavljenima u Alighierovoj Divnoj Glumi.« Pa i drugi naš zemljak Toma Arhidjakon, splićanin, napisao je o našem Svecu: »Na dan Uznešenja (Marijina na nebo) g. 1222. vidio sam Sv. Franju kako propovijeda na javnom trgu, pred gradonačelnikovim dvorom (u Bolonji), kad je tu bilo na okupu sve građanstvo. Za predmet govora imao je tri razumna duha: anđela, čovjeka i vraga. I govorio je tako dobro, da je bio predmetom ne malog udivljenja mnogim literatima, koji se tu našli«. Uspjeh te Franjine propovijedi, među ostalim, bio je taj, da su smjesta stupili u njegov red tri daka univerzitarca: Pacifik Della Marca, Pelegrin di Fallerone i Rizerije di Muccia, sa svojim profesorom Nikolom Pepoli. Malo zatim, još za Svečeva života, pristade uza nj još pet drugih bolonjskih universitetskih profesora: Petar Cattaneo, Krescencije da Jesi, Ivan Parenti, Aimon de Faversham i Ivan de Parma. Zatim mnogi pravnici i doktori, tako da je u Bolonji nastala prva franjevačka visoka škola, kojoj je Sv. Franjo postavio na čelo sv. Antuna Padovanskoga ovim riječima: »Carissimo meo Fratri Antonio, episcopo meo, frater Franciscus in Christo salutem. Placet mihi, quod Sacram theologiam fratribus legas, dummodo propter huiusmodi studium sacrae orationis et devotionis spiritum non extinguant, sicut in Regula continentur. Vale.« (Cr. Celanus Vita II. 122, 163). Skoro istodobno, g. 1225., nastaje veliki franjevački »studium generale« na pariškoj

universi pod upravom franjevca Aleksandra d'Ales, dok dacima i profesorima iste universe postaje redovitim propovjednikom opet franjevac, pariški provincijal fr. Grgur iz Napulja.

God. 1224. posla Sv. Franjo u Englesku šest vrlo učenih svojih redovnika pod vodstvom bl. Agnela iz Pize, kojima već iza malo mjeseci boravka u Oxfordu »multi probi baccalaurei et multi nobiles adhaeserunt« (Cfr. Eccleston: De adventu Minorum in Angliam). Kroz same 2—3 godine se Franjini sinovi ondje tako umnožili, da je bl. Agnel morao posagraditi za njih više kuća i visoku školu, inkorporiranu ondješnjoj universi. Samo zaslugom te franjevačke škole, napose njena ravnatelja p. Roberta Grossatesta, kašnje najglasovitijeg engleskog biskupa svoje dobi dode oksfordska universa do tolikog ugleda, da je znala imati do 15 hiljada slušača, dok ih je prije brojila jedva 3 hiljade. O engleskim prvim franjevcima zabilježi jedan njihov savremenik: »Primo vitam pauperum et sanctissimam ducentes, praedicationibus, confessionibus, divinis in Ecclesia obsequiis, lectionibus et studiis poenitus intendentes«. (Cfr. P. Hylarin de Lucerna, Capp. Histoire des etudes dans l'ordre de I. François, Paris, 1908.). Kakva je bila oksfordska franjevačka škola najboljim je dokazom to, što je ona urodila najvećim fizikom i matematikom fr. Rugierom Baconom i najdubljim filozofom fr. Ivanom Duns Skotom. Uz oksfordsku universu postaju prvima na svijetu pariška i bolonjska. A i ove dvije imaju svoju slavu zahvaliti Franji Asiškome i njegovu Redu. Pače sav mora svijet biti prvim franjevcima najviše haran, ako mu kultura nije krenula na manje. Pojava franjevačkog Reda pred sedam stotina godina koincidira sa opadanjem starijih Redova: vasilijanskog, benediktinskog i augustinianskog. Njihov kulturni amanet tad prihvaćtiše Franjevci, uz dominikance; napose oni iz glavnih samostana po većim gradovima, konventualci, koji su i onako do 16. vijeka imali u Franjinu čitavom Redu odlučujuću riječ. O njima, mislim, da smijemo reći, da su u drugom dijelu srednjeg vijeka i prvih vijekova novog doba bili pioniri svjetske kulture uopće, kao što su to za katoličku kulturu i rad danas u glavnome isusovci. Iz njihovih redova imamo najglasovitije teologe, filozofe, geografе, fizike, matematike, astronome, književnike, muzike, pedagoge i slikare, ili učitelje i mecenate prvaka odnosnih znanosti i umjetnosti. Za to nam svjedoči još postojeći najljepši franjevački spomenici: kao npr. nadgrobna crkva sv. Franje u Asizu, bazilika sv. Antuna u Padovi, Crkva »s. Croce« u Firenzi, samostan dei Frari u Veneciji, te mnogi drugi diljem svijeta. Njihovi su samostan bili uopće najljepši i najveći, e da svak učenjak i mladić željan znanja nade tu zakloništa potpore i prosvjete. Videći Crkva od kolike su joj potrebe i korist franjevci-konventualci, ublaži im »najviše stoga« Franjine propise o siromaštvu. Tako da dok su ti propisi ostali za pojedince u potpunosti snazi, dopusti sv. Stolica, e samostani — conventus smiju

posjedovati, t. j. biti stalno materijalnim sredstvima dobro opskrbljeni: da se tako njihovi članovi, lišeni brige za vremenite stvari, uzmognu podati svim svojim bićem znanstvenom duševnom radu. Time nije sv. stolica niti najmanje oslabila među franjevcima siromaški, evandeosko-apostolski duh Franjina Reda, kad već prvak apostolski Petar bijaše doviknuo prvobitnoj jeruzalemskoj kršćanskoj općini: »Non decet nos instare praedicationi verbi Dei, et ministrare mensis«. Ta je papina uredba bila tako mudra, da su kasnije svi franjevački ogranci došli na nju, iako je baš ona bila u početku uzrokom raspadanja Franjina Reda u dijelove. Generalne (Urbanske) konstitucije franjevaca konventualaca iz g. 1628. taj korak sv. Stolice prikazuju u smislu naših riječi: »Nullum est inter Religiosorum exercitia, quod majorem vindicet laudem, quoque plus splendoris Religioni, plus utilitatis proximis afferat, quam laudabilis studiorum occupatio, sacraque divinarum literarum exercitatio. Quamvis igitur ex Regulae textu moneantur Fratres nostri nescientes literas, ne eas adiscere curent; nihilominus cum placuerit postmodum Summis Pontificibus et apostolicae Sedj (morum ac temporum vicissitudine sic exigente) Religioni nostrae salutarium studiorum sacram occupationem demandare, atque ut commodius id praestare posset, Bona immobilia ad hunc maxime finem ei possidere indulerit..., studia, quae laudabiliter huc usque in nostra Religione perseverarunt, ut magis magisque vigeant, infrascripta decreta ab omnibus inviolate servanda statuimus«.

Na taj način u znanju dobro podkovani franjevci bilo kojega ogranka učiniše mnogo dobra crkvi i narodu i u našim krajevima. Dosta je u tu svrhu prelistati »kulturni pregled katol. svećenstva u Hrvatskoj«.

Svim tim kulturnim radnicima dao je poticaja sam utemeljitelj njihova Reda, sv. Franjo Asiški; i to ne samo riječju: odobravanjem učenja, nego izgledom: svojom za ona vremena doraslom kulturom, i kulturnim radom. Obdaren oštrim umom, tvrdim pamćenjem i živahnom maštom pohada Franjo kao dječak latinsku katedralnu školu u Asizu. Zatim što u roditeljskoj kući što opet za svojih trgovačkih putovanja nauči francuski jezik, te upozna trubadursku i vitešku književnost. Kao mladić posvećuje svoje slobodne časove učenju pjevanja i glazbe za službu Božju i vesele sastanke. Kao obraćenik se zanosi za arhitekturom, kojoj u popravljanju poljskih crkvena pod Asizom daje posebni stil. Kao voda napokon brojnih redovnika i ljubimac puka piše pravila i okružnice, čime postaje bez ikakve ambicije umnim zakonodavcem, socijologom i asketografom, a svojom divnom pjesmom »Bratu Suncu« prvim talijanskim književnikom-pjesnikom. Po p. Wadingu (Antwerpen, 1623.) bio bi sv. Franjo auktor do preko 60 lijepih sastavaka. On kao redovnik i propovjednik čita neumorno sv. Pismo. A što je jednom pročitao, već ne zaboravlja. »Memoriam pro libris habebat«, kako

se zgodno o njem izrazio drug mu Toma Celan (Vita II. 102). Stoga se i ne čudimo što su Franjini spisi prepuni citata iz sv. knjiga. Na Franjino divno pamćenje nadovezuje se i duboko shvaćanje upamćenih stvari uslijed ustrajne i svestrane meditacije. Tako postade i predubokim teologom, o kojemu se neki profesor bogoslovlja pred svojim kolegama iza jedne Franjine propovijedi izjavio ovako: »Braćo moja, teologija ovoga čovjeka uprta o krila istine i kontemplacije uzdiže se kô orao k nebu, dok naše znanje gmiže nisko po zemlji«. (Celan, Vita II. 69). Sličan je sud o Franjinu teloškome znanju dao još jasnije sv. Bonaventura (Legenda, c. XI.): »Sveti se čovjek volio nazivati i smatrati prostakom, nepismenim i nezalicom iz dubokog osjećaja poniznosti, i zato što je bio daleko i zazirao od svjetskog znanja. Ali on nije bio baš takav, nego urešen dubokim poznavanjem vjere i svetačkim znanjem . . . Njegov um čist i neokaljan od nijedne ljage prozrevaše najskrovitija otajstva, i čuvstvo ljubavlj u raspaljenog njegova srca uvadaše ga u svetište, na čijem pragu zastaje znanje ostalih učenjaka. Riješavaše dvojbe svakog pitanja, i osvjetljivaše stvari najtamnije i najteže.« Sv. Franju stoga Asiški biskup htjede imati redovitim propovjednikom u svojoj katedrali. Njega zaželi čuti i sam sv. otac papa sa čitavim zborom kardinalâ. O čemu Celan (Vita II., I. 17.) piše: »Praedicabat coram Papa et Cardinalibus spiritu prompto et fervido, eructans de pleno quidquid spiritus suggerit«. Ne smijemo tu mimioći i Franjinu izvanrednu govorničku vještinu, kojom je osvajao sve: učene i neuke. Nek nam ne prigovori niko, da je naš Franjo bio svetac, te da je iz njega govorio Duh Sveti više nego li njegova prirodna vještina i učenjem stečena naobraženost. U njegovim je spisima, ekzhortama braći i u javnim propovjedima bilo dosta i njegovog brašna. Franjo se nije držao doslovce, fatalistički one Isusove: »Dum steteritis ante reges et praesides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis«, nego se ozbiljno spremio molitvom i učenjem za svaki svoj čin. Jer, što je od drugih zahtijevao, to je bez dvojbe kô svetac i sam činio. A od svoje braće je i te kako zahtijevao pripravu — učenje. Tako u IX. gl. pravila za prvi Red propisâ: »Nullus Fratrum populo penitus audeat praedicare, nisi a Ministro Generali huius Fraternitatis fuerit examinatus et approbatus . . . Moneo quoque et exhortor eosdem Fratres, ut in praedicatione, quam faciunt, sint examinata, et casta eorum eloquia, ad utilitatem et aedificationem populi, annuntiando eis vitia et virtutes, poenam et gloriam cum brevitate sermonis«. A glede onih, koji žele poći u misije među nevjernike, nalaže redovnim predstojnicima: »Nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos« (Reg. c. XII.).

Kao što sve do sad rečeno, tako i ova dva gornja Franjina propisa odklanjaju svaku sumnju, da bi Sv. Franjo bio neprijatelj učenja i znanja, te da bi bio to dvoje Braći zabranio riječima: »Et non curent nescientes literas, literas discere«. (Regula, C. X.). Sv. Bonaventura, savremenik mnogih Franjinih drugova i sedmi njegov nasljednik, komentirajući Regulu, kaže u Epistuli de tribus quaest: »Izjavljujem, da Regula zabranjuje učenje ne učenicima i klericima, nego neukima i laicima. Ona hoće (po riječima sv. Pavla Korinćanina) da svak ostane kod zvanja na koje je pozvan: da niko ne prelazi iz laičkog staleža na klerički, i da klerici sa svoje strane ne silaze na stalež laički iz odvratnosti prema znanju, bez kojega bi nam sam sv. Franjo izgledao prekršiteljem Regule. Uostalom, i on, koji je sobom u Red donio dosta oskudnu naobrazbu, je kao redovnik uznapredovao u znanju ne samo moleći, nego i učeći«. Naš je Franjo osuđivao samo ono učenje, kojemu je jedini ili glavni cilj tašta slava, a konac duševna propast. Svjedoči nam za to Franjin drug Toma Celanus (Vita II. 17.) ovako: »Dolebat si virtute neglecta, scientia quaeretur... Fratres mei, ait, qui scientiae curiositate ducuntur, in die retributionis manus invenient vacuas... Nam et ventura est tribulatio, qua libri ad nihilum utiles, in fenestris projiciantur et latebris. Non hoc dicebat quod scripturae studia displicerent, sed quod a superflua cura discendi universos retraheret, et quos magis caritate bonos quam curiositate sciolos esse vellet«. Franjo je bio čovjek rada, pa je htio da i njegov Red bude takav, t. j. da mu učenje bude samo sredstvo, pomoću kojega će više koristiti Crkvi i narodu, a da uz to pojedini učenjaci istog Reda ne izgube s vida glavni cilj svojega zvanja — vlastito posvećenje i spasenje. Stoga netom je u sv. Antunu Padov. opazio kako se u njemu znanje i svetost lijepo složile, dade dopust i — nalog da redovnici uče, a Antuna radi njegove učenosti naziva svojim biskupom. Tako isto i drugog učenjaka svojeg Reda Petra Cattaneo nazivaše svojim gospodarom. Jednako štovaše u velike sve redom naobražene ljude, ako su se samo dobro služili svojim znanjem. »Sacrae theologiae doctores amplioribus dignos censebat honoribus«. Plangendos tamen dixit praedicatores, qui saepe vendunt quod faciunt obolo vanae laudis«. (S. Bon. Leg. II. 122.).

Ipak uza sve te historičke dokaze o Franjinoj ljubavi do pravoga znanja, nastala je i održala se ideja, da je bio idiot i otvoreni neprijatelj znanja. Mi to drugčije ne možemo riješiti, nego time, što su njegovi životopisci i štovatelji uvijek išli najviše za tim, da učenom i neukom svijetu prikažu sv. Franju što simpatičnijim, i da ne izgubi niko s vida Franjinu glavnu odliku, sintezu njegova života: poniznost i ljubav do poniznih, niskih, potlačenih, I mi najradije ostajemo kod Franje »poniznoga i siromašnoga«. Ali nam ta poniznost i siromaštvo njega još milijim čini stoga, što se pod surovim plaštem tih dviju Franjinih odlika krije visoko prosvjetljena,

znanjem i viteštvom bogata duša, »qui propter nos factus est ege-nus, cum esset dives, ut ex illius inopia nos divites esemus«. Uprav kao Krist, kojemu je Franjo Asiški htio biti, i bio u svemu sličan.

Pregled časopisa.

Inostrani:

Zeitschrift für kath. Theologie Band 50. Sv. 1—2. Gächter: Die Bedeutung des ersten Thomistenkongresses in Rom 1925. — J. Mitzka: Die Lehre des hl. Bonaventura von der Vorbereitung auf die heiligmachende Gnade — U m b e r g: Die wesentlichen Messopferworte — E b e r h a r t e r: Das Weirauchopfer im alten Testament — S t o h r: Des Gottfried von Fontaines Stellung in der Trinitätslehre — J u n g m a n n n: Die Gnadenlehre im Apostolischen Glaubensbekenntnis und im Katechismus — Analekten — Literar. Anzeigen.

Divus Thomas (Freiburg) 4. Band. Heft 1—2: M a n s e r: Das Wesen des Thomismus — R o h n e r: Franz Brentano und Max Scheler über das Gute an sich — d e M u n n y n c k: Le commencement du monde — S c h u l t e s: Das Papsttum nach F. Heiler — H a l l f e l: Züge zum Christusbilde beim hl. Thomas von Aquin — K a l i n: Alte und neue Wege zur Gotteserkenntnis — F r i e t h o f f: Prädestinationslehre bei Thomas von Aquin und Calvin.

Wissen und Glauben, XXIII. Jahrgang Heft 1—6.: F a u l h a b e r: Von der sieghaften Kirche — D r A d r i a n: Dogmatismus und Kritizismus — D r R o s t: Christus oder die Selbsterlösung als Kulturprinzip — D r M a c k: Weltfriede und Weltkatholicismus — D r W a l t e r: Der gegenwärtige Stand der Okkultismus-Forschung — P. H o l t u m: Die Naturgesetze und das Gebet — D r I m l e: Von Kant zum Katholizismus — D r G s a n n: Katholische Religion und Weltanschauung — D r O e h l: Die Religion der primitiven Naturvölker — W i e s e n b a c h: Die Einstellung der Katholiken zu Kunst und Literatur. — S c h ü l l e r: Catholicismus und moderne Bühne. — G r a s s l: Leibespflge, Leibesübungen u. Sport. — F i s c h e r: Neues vom Menschen der Urzeit — F a u l h a b e r: Zur Philosophie der Religion.

Ephemerides theologicae Iovanienses A. III. Nro 1—2.: H. F l e i s c h m a n n: De processu in infinitum in causis efficientibus seminalibus ad mentem S. Augustini — B. C a p e l l e: La fête de l'Assomption dans l'histoire liturgique — O. L o t t i n: Le droit naturel chez saint Thomas et ses prédécesseurs — E. R a n w e z: Peché véniel et imperfection — J. S t u f l e r: Quaestiones controversae circa doctrinam D. Thomae de operatione Dei in creaturis.